ומותר בה מיד אמר רבא מאי טעמא דרבי שמעון בן אלעזר דכתיב [1]כל עבד איש מקנת כסף עבד איש °ולא עבד אשה אלא עבד איש אתה מל בעל כרחו ואי אתה מל בן איש בעל כרחו ורבנן אמר עולא כשם שאי אתה מל בן איש בעל כרחו כך אי אתה מל עבד איש בעל כרחו ואלא הכתיב כל עבד איש ההוא מיבעי ליה לכדשמואל א) דאמר שמואל ^א^המפקיר עבדו יצא לחירות ואין צריך גט שחרור שנאמר כל עבד איש מקנת כסף עבד איש ולא עבד אשה אלא עבד שיש לו רשות לרבו עליו קרוי עבד ושאין רשות לרבו עליו אין קרוי עבד מתקיף לה רב פפא אימור דשמעת להו לרבנן ביפת תואר דלא שייכא במצות אבל עבד דשייך במצות °הכי נמי דאפי' רבנן מודו דתניא אחד גר ואחד לוקח עבד מן העובד כוכבים צריך לקבל הא לוקח מישראל אין צריך לקבל מני אי רבי שמעון בן אלעזר האמר לוקח מן העובד כוכבים נמי אין צריך לקבל אלא לאו רבנן וש"מ ^ב^דלוקח מן העובד כוכבים צריך לקבל אבל לוקח מישראל אין צריך לקבל ואלא קשיא אחד גר ואחד עבד משוחרר ^ג^כי תניא ההיא לענין טבילה תניא תנו רבנן [2]וגלחה את ראשה ועשתה את צפרניה רבי אליעזר אומר תקוץ רבי עקיבא אומר ^ד^תגדיל אמר רבי אליעזר נאמרה עשיה בראש ונאמרה עשיה בצפרנים מה להלן העברה אף כאן העברה רבי עקיבא אומר נאמר עשיה בראש ונאמר עשיה בצפרנים מה להלן ניוול אף כאן ניוול וראיה לדברי רבי אליעזר [3]ומפיבושת בן שאול ירד לקראת המלך לא עשה רגליו ולא עשה שפמו מאי עשיה העברה ת"ר [4]ובכתה את אביה ואת אמה

ר'

ומותר בה מיד. אלמא לר' שמעון עבד אין צריך לקבל בשעת טבילת שחרור ולרבנן דלא הוי תקנתא נהכי סברי צריך לקבל: **עבד איש ולא עבד אשה.** בתמיה ואשה שקנתה עבדים ולא מלו מי לא הוו כשאר עבדים. אלא ע"כ האי איש אעובד כוכבים שמכרו קאי ולמעוטי בן איש וה"ק עבד שלקחת מן העובד כוכבים אתה מל בעל כרחו של עבד ואי אתה מל בן עובד כוכבים בעלמא דלאו עבד בעל כרחו ומדכתב רחמנא איש קרא יתירא למעוטי בן איש ש"מ ומלתה אותו ב) בעל כרחו משמע דאי מדעתו היכי ממעט לבן איש ואי לא כתיב איש ה"א האי עבד לאו למעוטי בן אתא אלא היא גופא איצטריך לאשמועינן דמילת עבדים מעכבא בפסח. לשון אחר ועיקר עבד איש ה"ק עבד שהוא איש אע"פ שהוא גדול ובן דעת ומלתה אותו בעל כרחו ואי אתה מל בן ג)[שהוא] איש גר הבא להתגייר אין לו כח למול בנו גדול בעל כרחו דגבי בנים כתיב ד) המול לו כל זכר ולא כתיב בהו איש וגבי עבד כתיב איש למעוטי בן: **ורבנן.** כשם שאין אתה מל בן איש [בע"כ] דהא לא כתיב בהו איש: **כך אי אתה מל כו'.** ומילתא בעלמא היא ולא הקישא אלא ה"ק ליה כי היכי דמודית לן בבן ה"ה לעבד נמי דאין מגיירין בן דעת אלא מרצונו: **אימור דקא שמעת לרבנן.** דפליגי אדרבי שמעון דלא הויא תקנתא: **ביפת תואר דלא שייכא במצות אבל עבד.** ששהא אצלו כמה ימים ונהג עליו מצות הנוהגות בעבד מי שמעת להו דצריך לקבל: **לענין טבילה תניא.** שניהם שוים בטבילה שצריכים לטבול כשבאין לכלל ישראל גמור אבל לענין קבלה לא הושוו דעבד אין צריך לקבל בשעת טבילת שחרור: **תקוץ.** אצפרנים קאי ואע"ג דלאו ניוול גזירת הכתוב היא: **עשיה בראש.** כלומר נאמר שם תיקון מצוה בראש דכתיב וגלחה: **לא עשה רגליו.** לא קצץ צפרני רגליו: **ולא עשה שפמו.** לא גלח שער שפמו. אלמא עשיה קרי להעברה:

כי

אלא עבד איש אתה מל בעל כרחו. פי' בקונט' בלשון שני דעבד איש אע"ג שהוא גדול ובן דעת ומלתה אותו וגו' בעל כרחו ואי אתה מל בן איש גר הבא להתגייר אין לו כח למול בנו גדול בעל כרחו דגבי בנים כתיב המול לו כל זכר ולא כתיב בהו כל איש כמו גבי עבד ודבר תימה פירש דקרא דהמול לו כל זכר תוקמינן למילת זכריו שמעכבתו מלאכול בפסח וזה לא שייך אלא בבנים שנולדו בקדושה אבל מילת בניו שלא נולדו בקדושה אינה מעכבתו מלאכול בפסח ונראה דלא צריך קרא למידרש מיניה ואי אתה מל בן איש בעל כרחו דממילא ידעינן שלא יגיירוהו בעל כרחו ועוד דמיפת תואר שמעינן דאין מלין גר בעל כרחו דהא יפת תואר אין מטבילין אותה בעל כרחה מדאיצטריך רחמנא להמתין לה שלשים יום ובקבלה עליה אין צריך להמתין ולא נקטיה אלא לפרושי מילתיה דרשב"א דקאמר דמתחלה כופין לשם שפחות ולא לשם גירות אי נמי משום דנקט לה במילתיה דרבנן כשם שאי אתה מל בן איש נקט נמי בדרבי שמעון בן אלעזר לאשמועינן דאע"פ שאי אתה מל בן איש בעל כרחו עבד אתה מל בעל כרחו תימה דרשב"א קאמר לקמן דאין משהין אותו בא"י מפני הפסד טהרות עבד שאינו רוצה למול ומשמע דזקוק למוכרו ה) ואמאי ימהלנו בעל כרחו וכן קשה לרבי יהושע בן לוי אית ליה בהשולח (גיטין דף לט: ושם) נתיאשתי מפלוני עבדי אותו העבד אין לו תקנה אלא בשטר אלמא לית לי' ההיא דשמואל דבסמוך וא"כ לריש עבד איש אתה מל בעל כרחו ולקמן קאמר הלוקח עבד מן העובד כוכבים ולא רצה למול מגלגל עמו עד י"ב חודש וימול אותו בעל כרחו ואומר ר"י דתקנת חכמים היא שלא יכשיל את רבו באיסור והיתר כיון דאין מקבל עליו עול מצות ועוד דאין טוב לחייבו במצות מאחר דאין חפץ לקיימם: **המפקיר** עבדו יצא לחירות ואין צריך גט שחרור. תימה לשמואל תקשי ליה למה ליה שטרא בעבד כנעני יפקירנו ולימא ליה באפי בי תרי זיל דהכי דייק בפ"ק דקידושין (דף טז. ושם) גבי עבד עברי למה לי שטרא לימא ליה באפי בי תרי זיל ומשני עבד עברי גופו קנוי ואר"י דהכי פריך (א) למה לי שטרא דאותו לשון עצמו הכתוב בשטר הרי את בן חורין הרי את לעצמך יאמר לו בעל פה דס"ד דאין צריך אלא מילה מחוב שעליו ומסיק דגופו קנוי ואין הלשון הכתוב בשטר מועיל בעל פה אבל הפקר שמסלק רשותו מועיל אפי' בעל פה לשמואל וא"ת אמאי לא חשיב הפקר גבי קניינים של עבד בפ"ק דקידושין ה)(וגו"ם) וי"ל דלא חשיב אלא קניינים שמקנה הרב לעבד עצמו והפקר אינו אלא סילוק בעלמא שהרב מסלק עצמו מן העבד ועוד יש לומר דמילתא דליתא בכל מילי לא קתני כדקאמר התם לענין חליפין ותנא דידן מילתא דאיתא במטלטלין לא קתני: **לא** עשה רגליו. פי' בקונטרס צפרני רגליו ולר"י נראה דהיינו שער בית הערוה דהכי משמע פרק מצות חליצה (לקמן קג.) גבי מן הארכובה ולמעלה חליצתה פסולה למימרא דלא מיקרי רגל מן הארכובה ולמעלה תא שמע ולא עשה את רגליו ומשני לישנא מעליא מכאן אין ראיה דשרי לגלח שער של בית הערוה דשמא מדרבנן אסור אבל בריש פרק ג' נזירים (נזיר נח:) קאמר רב בהדיא מיקל אדם כל גופו בתער אפילו שער בית השחי ובית הערוה כדמשמע התם דפריך עלה והתניא המעביר שער בית השחי ובית הערוה הרי זה לוקה ומשני כי קאמר רב במספרים והא בתער קאמר כעין תער וא"ת דבתר הכי קאמר בעי מיניה רב מרבי חייא מהו לגלח א"ל אסור והא קא גדיל א"ל גבול יש לו משמע דבמספרים בעא מיניה אי שרי דאי בתער מאי פריך והא קא גדיל והלא יכול לגלח במספרים ושמא רב לא קבלה מרבי חייא ור"ת מפרש דבתער בעא מיניה והא דפריך והא קא גדיל ה"פ והלא אין זה תיקון ואין דומה כלל לתיקוני אשה שאין זה משום ייפוי אלא משום צער שגדל יותר מדאי ואפילו בתער אית לן למישרי ולפי זה צריך לומר שלא היה יודע ברייתא דלעיל שאוסרת ובה"ג גריס הכי אמר רב מיקל אדם כל גופו בתער והתניא המעביר כו' כי קאמר רב בשאר אברים ובשאר אברים מי שרי והתניא העברת שער אינו מדברי תורה אלא מדברי סופרים ומשמע ליה דאיירי ההיא ברייתא אף ו)(בשאר אברים אע"ג דבבית השחי ובבית הערוה נמי איירי כדמוכח בתר הכי דכי קאמר רב במספרים כי תניא ההיא בתער ולפי זה בשאר אברים לא שרי אלא במספרים ובית השחי ובית הערוה אפי' במספרים אסור ומדרבנן דלא תקשי הך דהכא מיהו בה"ג של אספמיא כתוב אלא הא בתער והא במספרים והדר ביה משינויא קמא דשני) כי קאמר רב בשאר אברים א) ולגירסא זו שאר אברים ודאי אסור לגלח בתער אבל במספרים שרי אף בית השחי ובית הערוה ובערוך בערך גיוסטרא גורס כגירסת ספרים שלנו ובתשובת הגאונים שרי לגלח בית השחי ובית הערוה כי מגלח כל גופו מראשו ועד רגליו ולא משמע דאיירי במצורע דפשיטא הוא אלא במגלח לרפואה כיון דמגלח כל גופו אין זה ייפוי אלא ניוול ותדע דלא משתמיט בשום דוכתא גבי מצורע שיהא עשה דמצורע דוחה לאו דלא ילבש גבר אלא לאו דהקפת הראש וזקן גרידא:

רבי

מסורת הש"ס

א) גיטין לח. נזיר סב: קידושין עב:, ב) [שמות יב], ג) [רש"ל], ד) [שמות יב], ה) [אולי צ"ל דף כב:], ו) צ"ל בשאר אברים ומשני כי קאמר רב כו' מהרש"ל.

◆

תורה אור השלם

1. וְכָל עֶבֶד אִישׁ מִקְנַת כָּסֶף וּמַלְתָּה אֹתוֹ אָז יֹאכַל בּוֹ: שמות יב מד

2. וַהֲבֵאתָהּ אֶל תּוֹךְ בֵּיתֶךָ וְגִלְּחָה אֶת רֹאשָׁהּ וְעָשְׂתָה אֶת צִפָּרְנֶיהָ: דברים כא יב

3. וּמְפִבֹשֶׁת בֶּן שָׁאוּל יָרַד לִקְרַאת הַמֶּלֶךְ וְלֹא עָשָׂה רַגְלָיו וְלֹא עָשָׂה שְׂפָמוֹ וְאֶת בְּגָדָיו לֹא כִבֵּס לְמִן הַיּוֹם לֶכֶת הַמֶּלֶךְ עַד הַיּוֹם אֲשֶׁר בָּא בְשָׁלוֹם: שמואל ב יט כה

4. וְהֵסִירָה אֶת שִׂמְלַת שִׁבְיָהּ מֵעָלֶיהָ וְיָשְׁבָה בְּבֵיתֶךָ וּבָכְתָה אֶת אָבִיהָ וְאֶת אִמָּהּ יֶרַח יָמִים וְאַחַר כֵּן תָּבוֹא אֵלֶיהָ וּבְעַלְתָּהּ וְהָיְתָה לְךָ לְאִשָּׁה: דברים כא יג

◆

גליון הש"ס

גמ' ולא עבד אשה. עיין מהרש"א לקמן עא ע"ב ד"ה כגון שהיה אביו: שם ה"נ דאפילו רבנן מודו. עיין קידושין דף סב ע"ב תד"ה אלא מעתה: תוס' ד"ה אלא עבד וכו'. ואמאי ימהלנו בעל כרחו. עיין ע"ז דף נז ע"ב תד"ה עד:

◆

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה המפקיר וכו' ואר"י דהכי פריך. נ"ב כוונתו בתירוץ זה למה שהקשו התוס' בקידושין דף טז בד"ה לימא ליה ע"ש ועיין עוד בפרק השולח דף לח בתוס' ד"ה המפקיר:

◆

מוסף רש"י

ואין צריך גט שחרור. להיות מותר בישראל (קידושין עב:). תגדיל. תגדלם כדי שתתנוול (דברים כא יב).

עין משפט נר מצוה

קמב א מיי' פ"ח מהל' עבדים הלכה יג טוש"ע י"ד סימן רסז סעיף סד:

קמג ב מיי' פי"ד מהל' איסורי ביאה הל' ט סמג לאוין קח טוש"ע שם סימן רסח סעיף ג:

קמד ג מיי' שם פי"ג הל' יג סמג שם טוש"ע שם:

קמה ד מיי' פ"ח מהל' מלכים הלכה ה סמג עשין קנג:

◆

תוספות ישנים

א) והא דלא משני תלמודא התם דבשאר אברים שרי לגמרי בתער והא דקאמר העברת שער אינה אלא מד"ס דמשמע דהא מדברי סופרים מיהא איתא איירי בבית השחי ובבית הערוה. והא דקאמר המעביר בית השחי ובית הערוה ה"ז לוקה ר"ל מכת מרדות מדרבנן. כדמשני תלמודא התם גבי ר' יוחנן דאמר המעביר בית השחי ובית הערוה ה"ז לוקה. ופריך מהא דהעברת שער אינה אלא מד"ס. ומשני מאי לוקה מכת מרדות מדרבנן. וי"ל משום דס"ל דהעברת שער איירי בכל אברים מדלא מפרש בית השחי ובית הערוה כמו דמפרש גבי המעביר בית השחי ובית הערוה לוקה: